MAŁGORZATA TURCZYK

Prawa dziecka jako wartość – implikacje dla kształcenia prawników i pedagogów w szkole wyższej

Children's Rights as a Value: Implications for the Training of Lawyers and Educators in Higher Education

Abstract

This paper presents some reflections on children's rights in the context of the academic training of lawyers and educators. Establishing children's rights as a universally accepted and protected value within international law entails specific obligations regarding education on these rights, as well as their promotion and protection across various aspects of the legal and educational professions. This paper attempts to justify and interpret the concept of children's rights in the context of the professional training of lawyers and educators. An analysis of educational content relating to the protection and promotion of children's rights, based on legal sources and an examination of degree programmes and course syllabuses, served as the basis for identifying the interdisciplinary areas of expertise necessary to safeguard these rights within the day-to-day workings of the justice system and the education system.

SŁOWA KLUCZOWE: prawa dziecka, kształcenie pedagogów, kształcenie prawników, szkoła wyższa, kompetencje prawno-normatywne

KEYWORDS: children's rights, educator training, legal education, higher education, legal and regulatory expertise

MAŁGORZATA TURCZYK – doktor nauk społecznych, Uniwersytet Jagielloński, e-mail: m.turczyk@uj.edu.pl, ORCID – 0000-0003-4095-9294.

HTTPS://DOI.ORG/10.36128/BT35DD89

1 Wstęp

Przedmiotem podjętych analiz w ramach niniejszego opracowania jest próba ukazania praw dziecka jako wartości społecznie akceptowanej i chronionej przez normy prawa pozytywnego w kontekście akademickiego kształcenia prawników i pedagogów. Przyjęcie idei podmiotowości prawnej dziecka i zaistniałej na jej gruncie koncepcji ochrony jego szczególnych praw okresu dzieciństwa stawia przed współczesną wspólnotą międzynarodową szereg wyzwań związanych z ochroną, promocją i edukacją w ich zakresie. W procesie tworzenia prawa zasadnicze znaczenie ma zawsze przyjmowanie przez ustawodawców określonych wartości, które znajdują swój wyraz w przepisach prawnych[1]. Rozumienie i dowartościowanie idei praw dziecka w kontekście wartości znalazło swój ostateczny kształt dzięki pracy decydentów Państw-Stron w Konwencji o prawach dziecka uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 roku[2], którzy w ramach własnych porządków prawnych są zobligowani do zapewnienia nie tylko pełnej realizacji praw zawartych w *Konwencji*, ale także do podjęcia działań w zakresie szeroko pojętej prewencji naruszeń oraz społecznej edukacji w obszarze praw dziecka.

Przyjęcie perspektywy wynikającej z wprowadzonych do porządku prawnego dokumentów z zakresu międzynarodowej ochrony praw dziecka przenosi jednocześnie te zagadnienia na grunt podejmowanych przez profesjonalistów pracujących z dziećmi i na rzecz dzieci i implikuje po ich stronie szczególne zobowiązania. Realizacja idei praw dziecka w instytucjach wymiaru sprawiedliwości i systemu edukacji wymaga bowiem specjalistycznego przygotowania w obszarze wiedzy, umiejętności i kompetencji osobowościowych osób wykonujących zawody prawnicze i oświatowe. Obowiązkiem decydentów, w których rękach spoczywają sprawy dzieci, w szczególności trudne sytuacje związane z zabezpieczaniem ich praw w postępowaniach sądowych oraz władz oświatowych, jest nie tylko respektowanie praw dziecka, ale także edukowanie w zakresie problematyki praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem praw

1 Wiesław Staśkiewicz, „Wykluczenie prawne w procesie tworzenia prawa", [w:] *Prawo i wykluczenie. Studium empiryczne*, red. Anna Turska (Warszawa: C.H. Beck, 2010), 66.

2 Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).

przysługujących najmłodszym. Przyjęcie takiego założenia determinuje konkretne teoretyczne i praktyczne wyzwania wynikające dla teorii i praktyki akademickiego kształcenia osób wykonujących zawody prawnicze i pedagogiczne. Konteksty procesów w zakresie zabezpieczania praw dziecka, jakie każdego dnia są podejmowane w salach sądowych, kancelariach prawnych, punktach mediacyjnych czy w salach szkół, przedszkoli oraz poradni psychologiczno-pedagogicznych w całej Polsce wymagają od osób w nich uczestniczących profesjonalnego przygotowania również w dziedzinie ochrony i promocji praw dziecka.

2 | Interdyscyplinarność kategorii praw dziecka – wyzwania dla systemu edukacji i wymiaru sprawiedliwości

Wśród nauk, które tworzą konteksty interpretacyjne współczesnej teorii i praktyki praw człowieka ze szczególnym uwzględnieniem praw najmłodszych bez wątpienia wymienić należy nauki prawne i pedagogiczne. Rzeczywistość współczesnych procesów edukacyjnych w dużej mierze zdeterminowana jest bowiem zasadami funkcjonowania państwa prawa oraz prawem pozytywnym wyznaczającym ramy procesów oświatowych[3]. Refleksja pedagogiczna w rzeczywistości edukacyjnej ufundowana jest na prawnych regulacjach systemu oświaty i pozycji dziecka w rodzinie, w szkole oraz w państwie. Tymczasem regulacje prawne zawieszone w próżni aksjologicznej, bez odpowiedniego podejścia i doświadczeń pedagogicznych oraz filozoficznych perspektyw interpretacyjnych, mogą stać się wrogą ideologią, z samej swojej istoty naruszającą prawa dziecka, lub też mogą pozostawać martwe[4]. Dopiero bowiem kształtowanie norm prawnych dotyczących dzieci poparte wiedzą i doświadczeniem pedagogicznym może być przesłanką prawidłowej realizacji ich praw edukacyjnych i społecznych.

Ważnym aspektem w podjętych rozważaniach jest próba spójnego spojrzenia na te dwa ważne konteksty determinujące współczesne procesy związane z ochroną, dochodzeniem i realizacją praw dziecka. Kontekst

3 Małgorzata Kozak, „Pogranicze prawa i pedagogiki – perspektywy interpretacji i integracji wiedzy pedagogicznej", [w:] *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność pedagogiki – wymiar teoretyczny i praktyczny*, red. Rafał Włodarczyk, Wiktor Żłobicki (Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2011), 146.

4 Ibidem.

pedagogiczny i prawny przenikają się wzajemnie i wspólnie tworzą horyzont interpretacyjny najlepszego interesu dziecka i ochrony jego dobra. Potraktowanie prawa jako jednego z czynników warunkujących prawidłowy rozwój dziecka oraz pełne jego uczestnictwo w instytucjach edukacyjnych oraz w społeczeństwie, a także spojrzenie na nauki pedagogiczne jako podstawę orientacyjną w zakresie wiedzy o dziecku, jego potrzebach rozwojowych oraz specyficznych standardów w zakresie jego ochrony w postępowaniach sądowych, pozwala nam zintegrować wiedzę pedagogiczną i prawną w najlepiej pojętym interesie dziecka.

Dobre prawo chroniące podstawowe potrzeby dzieciństwa oparte na wiedzy pedagogicznej i prawidłowościach rozwoju może stać się gwarantem pełnego i twórczego uczestnictwa dziecka w społeczeństwie. Warte zatem uznania jest stanowisko Wiesława Theissa postulującego traktowanie prawa jako ważnego elementu środowiska wychowawczego człowieka[5].

Prawa dziecka należą do kategorii badawczej, której nie sposób analizować jedynie z konkretnej, jednej perspektywy poznawczej. Jest to kategoria wielokontekstowa, dla której pełnego zrozumienia potrzebna jest integracja i reinterpretacja wiedzy wykraczającej poza granice dyscypliny prawo i pedagogika. Wśród nauk tworzących konteksty interpretacyjne kategorii praw dziecka wymienić należy ponadto nauki filozoficzne, etyczne, socjologiczne, polityczne czy w konsekwencji nauki z zakresu ekonomik szczegółowych. Dopiero perspektywa interdyscyplinarna, a także transdyscyplinarna refleksja nad problematyką zabezpieczenia praw najmłodszych jest szansą na pełne dostrzeżenie specyfiki działań podejmowanych w aspekcie ochrony, promocji i edukacji w zakresie tych praw. Stąd też rodzi się właśnie refleksja dotycząca obszarów integracji wiedzy prawnej i pedagogicznej w kontekście kształcenia akademickiego, stanowiąca oś podjętych rozważań.

Integracja wiedzy pedagogicznej i prawnej w perspektywie standardów edukacyjnych wyznaczanych w ramach Konwencji o prawach dziecka implikuje konieczność podjęcia konkretnych działań w przedmiocie podnoszenia kultury praw dziecka oraz edukacji o tych prawach na uczelniach wyższych kształcących pedagogów i prawników. Ścisły związek tych dwóch dyscyplin nauki: prawa i pedagogiki, tworzy szeroki kontekst interpretacyjny kategorii

5 Por. Anna Przecławska, Wiesław Theiss, „Pedagogika społeczna: nowe szanse i zadania", [w:] *Pedagogika społeczna. Kręgi poszukiwań*, red. Anna Przecławska (Warszawa: Wydawnictwo „Żak", 1996), 16–23.

praw dziecka i jest szansą na budowanie spójnego systemu ochrony praw i wolności dziecka oraz podnoszenia kultury poszanowania praw dziecka w przestrzeniach wymiaru sprawiedliwości i systemu edukacji w Polsce.

3 | Edukacja na rzecz praw dziecka – w poszukiwaniu znaczeń

Podstawowym dokumentem wyznaczającym ramy normatywne edukacji na rzecz praw dziecka pozostaje cytowana już wcześniej Konwencja o prawach dziecka. Szczególne znaczenie w tym aspekcie odnajdujemy w analizie artykułu 42 Konwencji[6], zgodnie z którym „Państwa-Strony zobowiązują się do szerzenia informacji o zasadach i postanowieniach niniejszej konwencji zarówno wśród dorosłych, jak i dzieci, wykorzystując do tego celu będące w ich dyspozycji środki".

Profesjonalne przygotowanie akademickie w dziedzinie praw dziecka wymaga przyjęcia specyficznej orientacji metodycznej i podjęcia próby dookreślenia znaczenia samej edukacji na rzecz praw dziecka w przygotowaniu pedagogów i prawników.

Na samym początku warto zaznaczyć, iż proces edukacji na rzecz praw dziecka jest elementem dopełniającym i uzupełniającym zarazem szerszy proces, jakim jest edukacja na rzecz praw człowieka[7]. To rozróżnienie, pozornie tylko lingwistyczne, jest warte podkreślenia w kontekście tego, jak myślimy o dziecku i w jaki sposób postrzegamy ideę jego praw człowieka. Przywołać w tym miejscu pragnę słowa Janusza Korczaka, który mocno podkreślał, że dzieci „nie będą dopiero, ale już są ludźmi […] To jeden z najzłośliwszych błędów sądzić, że pedagogika jest nauką o dziecku, a nie o człowieku […]"[8]. Na takim postrzeganiu dziecka nadbudowana jest właśnie kategoria edukacji na rzecz praw dziecka.

Edukacja na rzecz praw dziecka stanowi jeden z istotnych obszarów współczesnej pedagogiki praw człowieka i edukacji obywatelskiej. Jej zasadniczym celem jest nie tylko przekazywanie wiedzy o prawach dziecka, ale także rozwijanie kompetencji umożliwiających ich rozumienie, ochronę oraz praktyczne stosowanie w życiu społecznym w obszarach stosowania prawa

6 Art. 42 Konwencji o prawach dziecka.

7 Małgorzata Kozak, *Edukacja na rzecz praw dziecka w szkole wyższej. Zarys dydaktyki szczegółowej* (Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2014), 16.

8 Stefan Wołoszyn, *Korczak* (Warszawa: Wiedza Powszechna, 1978), 58.

i w edukacji. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że edukacja ta obejmuje zarówno wymiar poznawczy, aksjologiczny, jak i praktyczny, prowadząc do wzmacniania podmiotowości dziecka oraz jego partycypacji społecznej[9].

Współczesny dyskurs pedagogiczny dotyczący praw dziecka silnie akcentuje kategorię podmiotowości dziecka. Ewa Jarosz wskazuje, że rozwój badań nad dzieciństwem po przyjęciu Konwencji o prawach dziecka doprowadził do wykształcenia nowego paradygmatu badawczego, w którym dziecko traktowane jest jako aktywny uczestnik życia społecznego i podmiot własnych praw[10]. W literaturze pedagogicznej podkreśla się również znaczenie instytucji jako przestrzeni realizacji praw dziecka. Bogusław Śliwerski wskazuje, że pedagogika pajdocentryczna zakłada traktowanie dziecka jako autonomicznego podmiotu procesu wychowawczego, posiadającego prawo do szacunku, dialogu i współuczestnictwa[11]. W podobnym duchu rozwijana jest współcześnie koncepcja edukacji opartej na prawach dziecka (*rights-based education*), której celem jest tworzenie środowiska edukacyjnego respektującego prawa dziecka zarówno w warstwie formalnej, jak i relacyjnej[12]. W konsekwencji edukacja na rzecz praw dziecka powinna być ukierunkowana nie wyłącznie na ochronę dziecka, lecz także na wzmacnianie jego sprawczości społecznej i możliwości partycypacji.

Kiedy powyższe rozważania przeniesiemy na grunt szkolnictwa wyższego, warto zaznaczyć, iż edukacja na rzecz praw dziecka w szkolnictwie wyższym powinna mieć charakter systemowy i obejmować zarówno przygotowanie merytoryczne studentów, jak również rozwijanie praktycznych kompetencji związanych z ochroną praw dziecka oraz przeciwdziałaniem ich naruszeniom[13]. Marginalizacja problematyki praw dziecka w programach kształcenia pedagogów i prawników prowadzić może bowiem do osłabienia jakości praktyki pedagogicznej oraz ograniczać możliwość budowania wymiaru sprawiedliwości respektującej prawa dziecka. Edukacja dotycząca

9 Por. m.in. Ewa Jarosz, „Dziecięce obywatelstwo – między prawami dziecka a rzeczywistością" *Pedagogika Społeczna*, nr 4 (2018): 183–194.

10 Ewa Jarosz, „Badania dotyczące dzieciństw(a) – perspektywa praw dziecka" *Problemy Wczesnej Edukacji*, nr 4 (2018): 9.

11 Bogusław Śliwerski, *Pedagogika dziecka. Studium pajdocentryzmu* (Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2007), 63–82.

12 Por. UNICEF, *A Human Rights-Based Approach to Education for All: A Framework for the Realization of Children's Right to Education and Rights within Education* (New York: UNICEF, 2007), 19–35; Kozak, *Edukacja na rzecz praw dziecka*, 52–61.

13 Kozak, *Edukacja na rzecz praw dziecka*, 52–61.

praw dziecka jest zatem nie tylko działaniem pedagogicznym, ale także zobowiązaniem wynikającym z prawa międzynarodowego. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest konieczność podjęcia refleksji dotyczącej treści edukacji na rzecz praw dziecka w akademickim kształceniu osób, od których zależą losy dzieci i ochrona ich dobra.

4 | Wyzwania dydaktyki akademickiej w zakresie edukacji na rzecz praw dziecka

Współczesna dydaktyka akademicka staje wobec konieczności redefinicji sposobów przygotowania przyszłych absolwentów wykonujących zawody prawnicze oraz nauczycieli, pedagogów oraz pracowników instytucji społecznych do realizacji praw dziecka w praktyce zawodowej. Pomimo rosnącego znaczenia problematyki praw dziecka w dyskursie pedagogicznym i prawnym, zagadnienie edukacji na rzecz praw dziecka nadal zajmuje marginalne miejsce w programach kształcenia akademickiego[14]. W konsekwencji absolwenci kierunków prawniczych oraz pedagogicznych często nie posiadają wystarczających kompetencji umożliwiających rozpoznawanie sytuacji naruszania praw dziecka, rozpoczęcie działań interwencyjnych w obszarze wdrażania standardów ich ochrony oraz współdziałania w duchu kultury poszanowania praw dziecka w swoich środowiskach zawodowych.

Jednym z podstawowych wyzwań dydaktyki akademickiej pozostaje w tym kontekście integracja wiedzy prawnej z szeroko rozumianym przygotowaniem pedagogicznym i społecznym studentów. Małgorzata Kozak podkreśla, że edukacja na rzecz praw dziecka nie może ograniczać się wyłącznie do przekazywania wiedzy normatywnej dotyczącej Konwencji o prawach dziecka, lecz powinna prowadzić do rozwijania kompetencji interpretacyjnych, komunikacyjnych i etycznych przyszłych nauczycieli i pedagogów.[15] Podobną refleksję możemy odnieść do kształcenia na kierunku prawo, gdzie nie wystarczy formalna znajomość dokumentów z zakresu praw dziecka i procedur je zabezpieczających, ale dla pełnego zrozumienia idei praw dziecka i prawidłowej ich realizacji w wykonywaniu zawodów prawniczych, konieczne jest odniesienie się do dorobku wiedzy pedagogicznej i psychologicznych uwarunkowań rozwoju i wychowania

14 Ibidem, 11–18.
15 Ibidem, 45–61.

dziecka. W warstwie metodycznej przyjęcie takich założeń związanych z integracją powyższych obszarów wiedzy społecznej oznacza konieczność odejścia od transmisyjnego modelu dydaktyki akademickiej na rzecz metod aktywizujących i problemowych, umożliwiających studentom analizowanie rzeczywistych sytuacji pedagogicznych i prawnych w obu kontekstach i wymiarach.

5 | Treści edukacji o prawach dziecka w przygotowaniu akademickim prawników i pedagogów

Edukacja akademicka przyszłych kadr pedagogicznych oraz prawniczych stanowi kluczowy element instytucjonalnego systemu ochrony praw dziecka. Przejście od deklaratywnego uznania podmiotowości dziecka do jej praktycznej realizacji w strukturach szkolnych i procesowych wymaga od uniwersytetów implementacji precyzyjnych standardów kształcenia w tym zakresie. Analiza porównawcza ram normatywnych dla obu tych kierunków studiów ujawnia jednak istotne dysproporcje w poziomie kodyfikacji oraz podejściu metodologicznym do problematyki edukacji na rzecz praw dziecka.

Podstawą do podjętych badań w tym zakresie były analizy aktów normatywnych wyznaczających ramy kształcenia na kierunku prawo i pedagogika oraz treści kształcenia na wybranych dziesięciu uniwersytetach prowadzących studia prawnicze. Podstawą do wyłonienia uniwersytetów do badań był ranking najlepszych uniwersytetów kształcących na kierunku prawo – Perspektywy 2025[16]. Jakościowej analizie danych zastanych poddano również sylabusy kursów uwzględniających, choćby w tytule, analizowaną problematykę praw dziecka.

Prezentację wniosków rozpocznę od kierunku pedagogika, gdyż w tym przypadku kwestia jest stosunkowo prosta i coraz bardziej klarowna wraz z uszczegółowieniem standardów kształcenia w zakresie studiów pedagogicznych. W przypadku kierunku pedagogika, ze szczególnym uwzględnieniem specjalności nauczycielskich, ramy programowe podlegają ścisłej reglamentacji ministerialnej. Kluczowym aktem regulującym tę kwestię

16 Fundacja Edukacyjna „Perspektywy", *Ranking Kierunków Studiów 2025: Prawo* (Warszawa, 2025). https://2025.ranking.perspektywy.pl/ranking/ranking-kierunkow-studiow/kierunki-spoleczne/prawo [dostęp: 28.05.2026].

jest Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela[17]. Standard ten w sposób bezpośredni i obligatoryjny nakłada na uczelnie wyższe obowiązek wyposażenia absolwentek/tów w wiedzę z zakresu szeroko rozumianych praw dziecka, etyki zawodowej oraz prawa oświatowego. W strukturze efektów uczenia się dla pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej odczytać możemy silne powiązanie z analizowanym powyżej konstruktem podmiotowości i partycypacji dziecka oraz jego dobrostanu psychofizycznego. Dynamikę zmian w tych standardach zintensyfikowała jeszcze nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2023 roku, nazywana w dyskursie społecznym „ustawą Kamilka". Wprowadziła ona ustawowy obowiązek wdrażania Standardów Ochrony Małoletnich we wszystkich instytucjach edukacyjnych[18], co spowodowało w większości uczelni zmiany w obszarach sylabusów przedmiotowych i włączenie do nich modułów z zakresu wczesnej diagnozy krzywdzenia dzieci oraz procedur interwencyjnych opartych na normach prawnych. W literaturze pedagogicznej podkreśla się, że tak zarysowany standard kształcenia ma na celu ukształtowanie pedagoga jako bezpośredniego rzecznika praw dziecka w jego środowisku życia.[19] Można zatem, już na etapie analiz normatywnych zapisów dotyczących standardów kształcenia w zawodzie nauczyciela/pedagoga odnotować obecność specyficznych treści związanych z historią praw dziecka, standardami ich ochrony w środowiskach edukacyjnych, a także aspekty związane z wczesną diagnozą dziecka krzywdzonego i analizą obowiązków nauczycieli/pedagogów w tym zakresie.

Kontrastującą strukturę normatywną w kontekście treści kształcenia prezentuje kierunek prawo, realizowany w Polsce jako jednolite studia magisterskie. Kształcenie przyszłych prawników opiera się na ogólnych standardach określonych w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów[20]. Przepisy tego aktu

17 Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2019 r., poz. 1450 ze zm.).

18 Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 1606).

19 Ewa Jarosz, *Ochrona dzieci przed krzywdzeniem. Perspektywa pedagogiczna i społeczna* (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2008), 45–48.

20 Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 2223).

pozostawiają autonomicznym decyzjom poszczególnych uczelni szczegółową dystrybucję treści programowych w ramach dyscypliny nauki prawne. W efekcie, prawa dziecka na kierunkach prawniczych rzadko funkcjonują jako autonomiczny, akademicki przedmiot namysłu i badań.

Analiza dziesięciu programów kształcenia na wiodących polskich wydziałach prawa wg Rankingu Perspektywy 2025[21] ujawnia istotną prawidłowość: prawa dziecka nie występują jako samodzielny, wyodrębniony w programie, obowiązkowy przedmiot. Pojawiają się one natomiast jako stały i kluczowy element bazy programowej innych subdyscyplin, a jako dedykowane zajęcia pojawiają się również w ramach przedmiotów do wyboru (fakultetów) lub specjalizacji. Analiza zgromadzonego materiału wskazuje, że koncepcja praw dziecka w przygotowaniu prawniczym ma raczej charakter rozproszony. Treści związane z prawami dziecka są natomiast włączane jako treści uzupełniające w ramach klasycznych subdyscyplin dogmatycznych. Wśród nich warto wskazać:

- prawo cywilne: programy wszystkich topowych uczelni obejmują w tym miejscu namysł w obrębie kategorii praw dziecka w perspektywie władzy rodzicielskiej, dobro dziecka jako naczelną zasadę prawa rodzinnego, pochodzenie dziecka, obowiązek alimentacyjny oraz pieczę zastępczą i adopcję;
- prawo konstytucyjne: programy analizują tu zagadnienia z zakresu realizowania przez państwo ochrony praw dziecka oraz instytucję Rzecznika Praw Dziecka – art. 72 Konstytucji RP[22];
- prawo międzynarodowe publiczne i prawa człowieka: standardem na uczelniach takich jak Uniwersytet Warszawski czy Uniwersytet Gdański są treści kształcenia obejmujące analizę Konwencji o prawach dziecka

21 Analizą objęto strony internetowe oraz sylabusy następujących uczelni: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (Wydział Prawa i Administracji), Uniwersytet Warszawski (Wydział Prawa i Administracji), Uniwersytet SWPS w Warszawie (Wydział Prawa), Uniwersytet Gdański (Wydział Prawa i Administracji), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Wydział Prawa i Administracji), Uniwersytet Łódzki (Wydział Prawa i Administracji), Uniwersytet Wrocławski (Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii), Uniwersytet w Białymstoku (Wydział Prawa), Uniwersytet Śląski w Katowicach (Wydział Prawa i Administracji), Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie (Katedra Prawa), Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji).

22 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 ze zm.).

ONZ oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (szczególnie art. 8 EKPC – prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego);

- prawo karne i postępowanie karne: analizowane w programach treści obejmują prawnokarną ochronę dziecka (przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, znęcanie się) oraz szczególny status dziecka jako małoletniego świadka lub ofiary przestępstwa i gwarancje jego specjalnej ochrony w postępowaniu np. procedurę tzw. „przyjaznego pokoju przesłuchań" (art. 185a–185d k.p.k.).[23]

Prawa dziecka w edukacji prawniczej nie stanowią jednak spójnego, autonomicznego bloku, lecz są fragmentarycznie rozproszone po klasycznych działach prawa.

Warto w tym miejscu wskazać jeszcze na ofertę przedmiotów fakultatywnych i specjalizacyjnych. Szczególnie ciekawą ofertę w tym aspekcie można znaleźć na UJ, UW, SWPS. Tutaj tematy wiodące to prawo nieletnich, międzynarodowe prawa dziecka, mediacje rodzinne czy zagadnienia prawa medycznego. To, jak głęboko student pozna tematykę praw dziecka, zależy właśnie od oferty przedmiotów do wyboru. Liderzy rankingu oferują w tym zakresie unikalne zajęcia poruszające tematykę praw dziecka głównie jednak, co istotne, w aspekcie proceduralnym.

Analizując ofertę programową dziesięciu najlepiej ocenianych kierunków prawa w Polsce można postawić zatem tezę, że uniwersyteckie kształcenie prawników w tym zakresie zorientowane jest wysoce technicznie i proceduralnie. Analizowane treści edukacji w obszarze praw dziecka koncentrują się na legalizmie i instytucjonalnej ochronie interesów, pomijając pedagogiczny i psychospołeczny aspekt rozwoju dziecka. Takich treści, związanych z pedagogicznymi i psychologicznymi uwarunkowaniami realizacji, ochrony i promocji praw dziecka nie znalazłam w żadnym programie studiów, również na etapie analizowanych sylabusów zajęć. Określone efekty kształcenia, jakie musi osiągnąć student prawa, uczestniczący w analizowanych kursach nie zawierają ani jednego zapisu dotyczącego zajęć z psychologii rozwojowej dziecka, pedagogiki czy edukacyjnych aspektów praw dziecka.

23 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r., nr 89, poz. 555 ze zm.).

Łącząc te refleksje z przedmiotową analizą Rozporządzenia w sprawie studiów, mogę wysnuć wniosek, że tradycyjne przygotowanie prawników do prowadzenia spraw dotyczących ochrony praw dziecka lub udziału w nich praw dziecka kładzie zbyt silny akcent na formalny legalizm, spychając na dalszy plan pozaprawne (psychologiczne i pedagogiczne) aspekty podmiotowości dziecka.

Pojawia się w tym miejscu zatem naturalnie pytanie: jakie konsekwencje może mieć ta sytuacja dla praktyki wymiaru sprawiedliwości? Pytanie to przenosi dyskusję z poziomu teorii akademickiej na poziom ludzkiego dramatu, który często z udziałem dzieci właśnie odbywa się w instytucjach wymiaru sprawiedliwości. Może bowiem dojść do sytuacji, w której absolwent studiów prawniczych, który świetnie porusza się w paragrafach i kodeksach, pozostaje w niewiedzy w zakresie współczesnego dorobku myśli pedagogicznej o dziecku oraz w obszarze podstawowych aspektów psychologii rozwojowej, które to wymiary mogą mieć znaczący wpływ na procedury z udziałem dzieci lub ich dotyczące. Konsekwencje w owym zderzeniu norm prawnych z rzeczywistością ochrony praw dziecka często ponosi niestety najsłabsze ogniwo tego procesu, czyli samo dziecko. W sposób oczywisty może w tym miejscu pojawić się refleksja czy zatem treści te nie powinny być przeniesione z poziomu akademickiego kształcenia na poziom aplikacji adwokackiej, radcowskiej, prokuratorskiej czy sędziowskiej? W tym kontekście chciałam jedynie zaznaczyć, iż kształcenie na poziomie aplikacji zasadniczo różni się od studiów wyższych i nie jest przedmiotem niniejszego opracowania.

Wspólnym mianownikiem i najwyższym punktem odniesienia dla podjętych analiz obu programów studiów pozostaje prawo międzynarodowe, a w jego ramach normy zawarte w Konwencji o prawach dziecka z 1989 roku. Zarówno Standardy kształcenia na kierunku pedagogika, jak również analiza programów studiów prawniczych wskazują, iż ten dokument jest wspólnym przedmiotem procesu kształcenia i powinien być punktem odniesienia dla podejmowanych działań w aspekcie ochrony i promocji praw dziecka. Pomimo wspólnego fundamentu w postaci ratyfikowanego przez Polskę tekstu Konwencji, implementacja założeń tego dokumentu w procesie dydaktycznym szkół wyższych wykazuje swoisty dualizm: pedagodzy postrzegają Konwencję przede wszystkim w kontekście prawa dziecka do wyrażania własnych poglądów i partycypacji, podczas gdy prawnicy skupiają się głównie na prymacie zabezpieczenia interesów dziecka w procedurach formalnych. Ta asymetria edukacyjna generuje lukę kompetencyjną w późniejszej praktyce

zawodowej, uniemożliwiając pełną współpracę pomiędzy przedstawicielami systemu oświaty a przedstawicielami wymiaru sprawiedliwości.

6 Zakończenie

Zasygnalizowane powyżej problemy otwierają szerokie horyzonty do podjęcia dalszych badań empirycznych z pogranicza prawa i pedagogiki. Wiele wyzwań stoi dziś przed tymi dwiema dyscyplinami nauki. We współczesnej rzeczywistości edukacyjnej wciąż jednak nie doceniamy wiedzy o prawnych regulacjach procesów pedagogicznych. Wciąż zbyt małą uwagę przykłada się do edukacji prawnej pedagogów, nauczycieli i osób odpowiedzialnych za kształt współczesnych procesów edukacyjnych. Z drugiej strony nauki prawne zbyt rzadko korzystają z dorobku nauk pedagogicznych w zakresie teorii i kreacji norm prawnych, a także procedur związanych z zabezpieczaniem dobra dziecka. To wszystko znajduje swoje przełożenie na proces akademickiego kształcenia tych grup zawodowych, od których kompetencji w obszarze ochrony i promocji praw dziecka często zależą losy jednostek.

Analiza podstaw programowych kierunków pedagogika (studia nauczycielskie) i kierunku prawo jeszcze mocniej podkreśla zasadniczy problem badawczy niniejszego opracowania, pozostawiając wciąż otwartym pytanie o to, w jaki sposób uznanie praw dziecka jako wartości powinno wpływać na model kształcenia akademickiego?

Podjęte badania pozwalają jednak na koniec tych rozważań przedstawić do refleksji czytelnika tezę, że skuteczna realizacja praw dziecka jest bezpośrednio powiązana z poziomem kompetencji – zarówno merytorycznych, osobowościowych, jak i etycznych – osób pracujących z dziećmi i na ich rzecz. Przyjęcie takiego stanowiska oznaczałoby konieczność odejścia od tradycyjnych, silnie zdyscyplinowanych modeli edukacji na rzecz podejścia interdyscyplinarnego, refleksyjnego i opartego na doświadczeniu zarówno nauk prawnych jak i pedagogicznych. Wciąż jednak zbyt małą uwagę przykładamy do tego aspektu w polityce oświatowej państwa i w projektowaniu rzeczywistości wymiaru sprawiedliwości i edukacyjnej.

Na koniec tych analiz chciałam przywołać słowa Władysława Stróżewskiego, twierdzącego, że „wychowawczą rolę mają przecież także prawa. Do ich wychowawczej funkcji i ich autorytetu w tym względzie odwoływał się Sokrates, tłumacząc, że ze względu na nie może zgodzić się na ucieczkę

z więzienia. Prawa mogą być sprawiedliwe i niesprawiedliwe, dobre i złe. Jeśli od nich zależy wychowanie człowieka, należy uczynić wszystko, aby były jak najlepsze"[24]. Doniosłość wychowawczej funkcji prawa wymaga dostrzeżenia i kształtowania rzeczywistości praw dziecka w oparciu o współczesną wiedzę w zakresie prawa, a także kształtowania rzeczywistości normatywnej na podstawie wiedzy o dziecku jako podmiocie regulacji normatywnych.

Bibliografia

Fundacja Edukacyjna „Perspektywy", *Ranking Kierunków Studiów 2025: Prawo*. Warszawa, 2025. https://2025.ranking.perspektywy.pl/ranking/ranking-kierunkow-studiow/kierunki-spoleczne/prawo.

Jarosz Ewa, „Badania dotyczące dzieciństw(a) – perspektywa praw dziecka" *Problemy Wczesnej Edukacji*, nr 4 (2018): 7–19.

Jarosz Ewa, „Dziecięce obywatelstwo – między prawami dziecka a rzeczywistością" *Pedagogika Społeczna*, nr 4 (2018): 183–194.

Jarosz Ewa, *Ochrona dzieci przed krzywdzeniem. Perspektywa pedagogiczna i społeczna*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2008.

Kozak Małgorzata, *Edukacja na rzecz praw dziecka w szkole wyższej. Zarys dydaktyki szczegółowej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2014.

Kozak Małgorzata, „Pogranicze prawa i pedagogiki – perspektywy interpretacji i integracji wiedzy pedagogicznej", [w:] *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność pedagogiki – wymiar teoretyczny i praktyczny*, red. Rafał Włodarczyk, Wiktor Żłobicki. 139–148. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2011.

Przecławska Anna, Wiesław Theiss, „Pedagogika społeczna: nowe szanse i zadania", [w:] *Pedagogika społeczna. Kręgi poszukiwań*, red. Anna Przecławska. 16–23. Warszawa: Wydawnictwo „Żak", 1996.

Staśkiewicz Wiesław, „Wykluczenie prawne w procesie tworzenia prawa", [w:] *Prawo i wykluczenie. Studium empiryczne*, red. Anna Turska. 61–100. Warszawa: C.H. Beck, 2010.

Stróżewski Władysław, „O stawaniu się człowiekiem", [w:] idem, *W kręgu wartości*. 35–50. Kraków: Znak, 1992.

Śliwerski Bogusław, *Pedagogika dziecka. Studium pajdocentryzmu*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2007.

UNICEF, *A Human Rights-Based Approach to Education for All: A Framework for the Realization of Children's Right to Education and Rights within Education*. New York: UNICEF, 2007.

24 Władysław Stróżewski, „O stawaniu się człowiekiem", [w:] idem, *W kręgu wartości* (Kraków: Znak, 1992), 40.

Wołoszyn Stefan, *Korczak*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1978.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.
For guidelines on the permitted uses refer to
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode